

Wat rest

Wat rest
Peter van Kraaij
roman

De Bezige Bij Antwerpen

*Voor Rosa en Yvonne,
zonder wie dit boek er niet was geweest,
in liefde en dankbaarheid*

Ze was zwart. En stil. Doodstil.

Misschien is dat wel het enige wat ik na al die jaren met zekerheid weet.

En is wat volgt een vergeefse poging om het leven te helen.

Het hare, hield ik mezelf voor.

I

Lin leest. Of doet alsof. Als ik het terras oploop, sluit ze haar boek en knikt ter kennisgeving dat ook zij heelhuids de nacht is doorgekomen. Haar spiegelende brillenglazen verraden niets: geen traan, geen blik. Verloren kantelt het beeld van een reddeloze blanke haar territorium binnen. Ik zie haar denken: met welk recht betreed jij nog deze plek, dit schuiloord van de afgewezene? In smetteloos wit zit ze, de knieën opgetrokken onder haar badjas, *De walging* in haar schoot, te wachten tot ik geen plaats meer vind. Het bloed stolt me in de aderen. Het gekrijs van duizenden vogels om me heen. Ik loop naar binnen.

Dit zijn ze dan, de laatste uren voor de vlucht.

Ik hurk neer op de laagste traprede in de schaduw van het huis. Welke waan drijft me hierheen en houdt de hoop levend dat ik Ange ontlopen kan, mijn kleine meisje, dat weldra wakker wordt? Haar stem vrees ik, haar ogen nog het meest. Drie jaar lang heb ik het kind behoed voor wat zich nu voltrekt: de misselijkmakende scène der volwassenen.

Alfred sproeit de tuin en wacht op het eerste bevel dat Coco hem toe zal snauwen.

Elke ochtend kruipt hij in het aardedonker uit de muur om het huis tevoorschijn om te wieden. Jay en ik zijn op de oude man gesteld geraakt, een vergeeflijke vergissing van de blanken, volgens Coco. Alfred is een Hutu.

Hij komt door een regenboog op me toegelopen en wijst naar de gepoetste schoenen, netjes gerangschikt onder het bankje. Ik neem mijn paar en de Nikes van Jay en loop de trap op. Het gekir van Ange huppelt me tegemoet. Ik wou dat ik al over de heuvels vloog en het vergeten een aanvang nam.

Bij het ontbijt blijft Lins stoel leeg. Tactiek van de verschroeide aarde. Ange rent in haar blootje onder de douche vandaan de slaapkamer in, waar haar mama zich schuilhoudt in het lage struikgewas van haar pijn. Even later wurmt ze zich tussen mij en Jay in. ‘Mag je met me spelen?’ klinkt het. Deze keer verbeter ik haar niet. ‘Wil je’ is wat ze bedoelt, maar misschien is haar vraag deze ochtend wel de juiste. Ik knik, maar mijd haar ogen. Het spelletje *awalé* ligt op de divan, onaangeroerd sinds gisteren. ‘Hoelang nog?’ vraagt ze. Jay tilt haar op en draagt haar naar het terras. Hij wijst naar de wolkeloze hemel en speldt haar iets op de mouw over vliegtui-

gen en wuiven straks, vermoed ik. Ange komt opgewonden weer naar binnen gerend, 'Maman, c'est vrai ce qu'il dit?' Ze verdwijnt in de slaapkamer. De deur wordt achter haar dichtgetrokken.

De minuten verstrijken. Ik voel alleen nog afschuw van mezelf. Wat had ik verwacht dan? Dat ik haar straffeloos kon afwijzen en hopen op een nieuw begin? Tijdens het etentje gisteravond, met alle figuranten als bij een laatste avondmaal verenigd, zag ik in een flits van hoogmoed het gedroomde tableau voor me: mijn gewogen afscheidswoord gevolgd door haar inkeer. Haar knieval. En dan kleiner, in een nis verborgen: onze lichamen verstrengeld als touw. De nacht van de verzoening, alsnog.

Nu is het ochtend in Kigali. Mijn koffers staan gepakt. Niets kan haar nog lokken uit het maquis van haar eenzaamheid. Ze wacht tot het gevaar voorgoed geweken is en het vliegtuig hoog boven de heuvels zal oplossen in het blauw.

En toch blijf ik hopen dat ze door de slaapkamerdeur naar buiten stapt, mijn ogen zoekt en zegt: 'Ik begrijp nu pas wat je wilt. En wat jij wilt, wil ik ook.'

Billy rijdt op het afgesproken uur een gloednieuwe auto voor. Hij heeft zichzelf overtroffen. Het koetswerk glanst in de ochtendzon. Ange snelt ver-rukt de trap af en gooit zich in de armen van haar papa. Het blijft wennen. Net als die eerste keer toen ik haar op een kruispunt in de Brusselse bin-nenstad slapend in zijn armen achterliet en ver-weesd naar huis liep, zonder kind, rechteloos en gekrenkt. Billy doet er alles aan opdat ze zich hem na de vakantie zal herinneren, ook al is hij er in het verleden nooit geweest en zal hij er in de toekomst niet zijn wanneer ze leert lezen en fietsen en ik er niet meer ben om haar overeind te helpen.

Ik draag samen met Jay onze koffers naar de auto. We gunnen Billy zijn kleine triomf en oefenen geduld als hij er niet meteen in slaagt de kofferbak te openen.

We nemen afscheid van Coco en bedanken haar voor de goede zorgen. Er worden telefoon-nummers uitgewisseld en beloftes gemaakt. Lege woorden, weet ik.

‘Lin, t’es là?’ Coco roept haar zus. ‘Viens!’ We geven Alfred een fooi en nemen plaats op de achterbank. Ange is druk in de weer met knipperlichten en ruitenwissers. Ze sproeit de voorruit nat en

dan, tegen het gordijn van druilregen, zie ik Lin in de achteruitkijkspiegel verschijnen. In haar witte mouwloze jurk en op hakschoenen schrijdt ze de trap af als een late genodigde op het bal. Ze maakt een afspraak met Coco voor het avondeten, vermoed ik, in dat volgende leven van haar waarin ik niet meer figureer. Ze neemt voorin plaats en blaft Ange toe dat ze achterin moet, dat er geen tijd meer te verliezen valt. De auto komt schokkend in beweging, valt stil, start opnieuw. Ook voor Billy is vanochtend alles nieuw.

Lin zwijgt de hele Boulevard des Poids lourds lang. Bij elke ezelsrug in het wegdek laat Ange zich tegen me aan glijden. Haar tederheid doet me pijn.

Billy zet ons af en neemt discreet afscheid. Op het bloedhete asfalt voor de vertrekhal omhelzen Jay en Lin elkaar. Hij tilt Ange een laatste keer de lucht in en loopt met zijn koffer naar binnen. Ik doe een stap, maar nog voor ik Lin bereik, tilt ze Ange als een schild tussen ons in. Haar tranen op mijn huid. Ze weet alles, mijn kleine meisje. Ik neem haar in mijn armen en troost haar. Ik geef haar aan haar mama terug. 'Merci.' En terwijl ik het glazen gebouw binnenloop en een zwarte stroom

me meevoert naar de balie, raak ik stuurloos. Ik ren terug en geef het kind de verkreukte bankbiljetten uit mijn jaszak en een kus. Ik check in en draai me een laatste keer om. Ik zie ze beiden op de parking staan, verloren tussen de af en aan rijdende auto's op zoek naar Billy.

Van de nachtvlucht herinner ik me niets, alleen het bloed dat stremt in mijn aderen, dat vertraagt alsof het de andere kant op wil en tot stilstand komt. Drab, droesem, bezinksel van jaren.

The past is a foreign country...

L.P. Hartley

Negen maanden waren verstreken sinds Dee bij me wegging. Het was geen goed idee om te blijven wonen in het appartement in de binnenstad, omringd door de beelden van de voorbije tien jaar, maar ik vond de kracht niet om de deur achter me dicht te trekken. Onze liefde hield er zich schuil, ergens, verborgen en verminkt tot iets onherkenbaars. Met wat me restte aan verbeelding had ik een slotakkoord gecomponeerd: de eenarmige generaal die achter het beschilderde gaasdoek neerhurkte en zich in de kristallen wereld een kogel door het hoofd schoot. Van de scène was een bevreemdende bekoring uitgegaan. Nauwgezet had ik eraan gerepeteerd tot ik wist: zó voelt het. En dan, in het wegstervende applaus na de première, was Dee bij me weggegaan. Wekenlang nog had ze vertwijfelde brieven geschreven waarin ze me voorhield dat ze niets had beslist, maar ik wist wel beter.

Negen maanden zonder een spoor van wedergeboorte. Ik had alleen mezelf om voor te zorgen en dat was niet genoeg. Ik at slecht, sliep te weinig en verzon scènes uit B-films, die ik vervolgens op hun uitvoerbaarheid testte. Ik slenterde naar het Noordkwartier en beeldde me in dat ik iets unieks

beleefde met een zwart meisje in een winkelpui. Ik liep onder de naar urine stinkende spoorbrug en woog me op een weegschaaltje van een Albanese vluchteling om te achterhalen of mijn ziel aan gewicht verloor.

De weken volgden elkaar op, de seizoenen, elke dag eender. Telkens weer spoelde ik de film van onze laatste maanden samen terug om te zien of ik een tweesprong had gemist, maar vond niets. Ik zocht een psychiater op die paste in de reeks van vreemden met wie ik makkelijker mijn wanhoop kon delen dan met ouders of vrienden. Het had met schaamte te maken, wist ik. Als ik in de spiegel keek zag ik het beeld dat Dee van me had gemaakt, en nu zij er niet meer was om dat beeld te helen, vloog ik in scherven uiteen.

Brussel voelde onwerkelijk. De stad drong door mijn huid, onontkoombaar en obsceen. Urenlang lag ik op bed in het gifgele schijnsel van de straatlamp te wachten op een teken.

Ik zag steeds meer af van het leven. Ik zag ervan af om plannen te maken en meed angstvallig de gedachte dat het nooit anders was geweest en dat daarin de reden school voor al de afgebroken relaties in het verleden. Uiteindelijk wordt het leven

met iemand zonder toekomstbeeld een loden last waaraan geen vrouw zich wil vertillen.

Elke dag zocht ik een uurtje vergetelheid in de fitnessclub. Ik trainde gedachteloos, mijn lijf een vijand die ik tot overgave dwong. Ik voerde uit wat ik mezelf had opgelegd in kilo's, kilometers en minuten.

En dan op een ochtend kwam een van de coaches de zaal binnen met in zijn zog een zwart meisje, heel licht, bleek bijna, met roodoranje geverfde krullen. Ze was in opleiding en liep nukkig achter hem aan. Ze keek met peilloze minachting toe hoe hij zich voor haar uitsloofde. Hij deed de oefeningen voor en zij herhaalde die. Imiteren, en de afkeer die dat bij haar wekte. Dit loopt fout, dacht ik. Haar opzichtige krullen vormden een zelfgemaakte kras in het marmer van haar gezicht, haar wijde trainingspak was een glimmend cocon waarin zich iets onkenbaars schuilhield. En uit alles in die eerste minuten, haar zwartglanzende ogen, haar zwijgen, het masker van haar onbewogen gelaat, uit alles sprak een woede die de zaal vulde en van de spiegels kaatste. Er was iets in haar wat me dwong te kijken. Mijn eigen leegte sloot naadloos aan op haar razernij. Hier stond een

meisje dat alles kon vernietigen, zichzelf in de eerste plaats. Ik hield het voor bekeken en verliet de zaal. Ik had met haar te doen. En met de jongen die zo zijn best had gedaan.

De weken verstreken en hoewel ik dagelijks weer een paar uur aan mijn werk wijdde, ontbrak het me aan zin om een nieuw stuk op touw te zetten. In de loop van enkele jaren had ik een paar voorstellingen gemaakt die ertoe deden, dacht ik. Maar het zeker weten, deed ik niet. Het minste wat je kon zeggen was dat ze mijn leven weerspiegelden en dat zich na *Het jachtgezelschap* niets dwingend meer had aangediend. Het verhaal van een depressie liet zich moeilijk completeren. Wat volgt er na de kogel in een dichtgevroren landschap? *Antigone* misschien.

Het duurde even voor ik haar herkende. Ze stond naast een zwangere vrouw die aarzelend haar eerste stappen op de loopband zette. Van het dedain tijdens de opleiding was geen spoor meer te bekennen. De roodoranje krullen had ze ingeruild voor zwart, maar verder keek ze nog steeds de wereld in met een woede die onmiskenbaar de hare was. Haar naam las ik op het prikbord: Lin Ruzamba, personal trainer.

De aanblik van haar spullen, neergegooid op een stoel in de gymzaal, deed me voortaan uitkijken naar het moment waarop ze na een sigaret de trap weer afliep en haar training hervatte. Kilo-

meters op de loopband, de blik op oneindig. Af en toe roeide ik naast haar en verzong er het meer en de zonsondergang bij, een tafereel ergens in het hart van Afrika, tot een van haar klanten haar kuste en ik botweg strandde op het vaalblauwe vaste tapijt onder de monitors. Mijn leven vond nergens meer plaats.

Op een ochtend tijdens de paasvakantie trof ik bij het tafeltje bij de ingang een zwart meisje van een jaar of vijf met grote, glanzende ogen en het haar op het volmaakt gevormde hoofdje gevlochten. Haar beentjes wiebelden onder een kleurrijk rokje terwijl ze tekende en op haar duimpje zoog. Ik dacht meteen: haar kleine zusje. Lin rende als steeds, ingelijst, alleen op de wereld, haar blik amper afgeleid door het spelende kind. Ik ging naast haar zitten. Ze gaf me een potlood en vroeg om een schaap. Ik probeerde een boerderij. Ze hield het papier vlak voor haar fonkelende oogjes. ‘Tiens! Il s’est endormi.’ Ze vlijde zich tegen me aan en liet haar tekeningen zien. Ze schreef ‘Ange’ onder de mooiste en gaf me die cadeau. ‘Maman!’ Ze sprong op en liet me perplex achter. Even moest ik wennen aan het nieuwe tafereel. Ik begreep dat mama niet meteen zou stoppen en dat Ange zich nog enkele kilometers alleen moest zien te redden. Ik kon mijn ogen niet afhouden van het kwikzilveren engeltje dat in de spiegels werd weerkaatst. Toen ik naar de kleedkamers terugliep, spande ze haar hagedissenlijfje tussen de muur en de reling en vroeg me het wachtwoord. Ik dook onder haar door. Ze greep mijn handdoek.

Niets kon me nog losmaken van dit kind. Ik had de vreemde gewaarwording dat elke stap in mijn leven, hoe kronkelig ook het pad, me tot hier had gebracht en dat zij de schat was die ik moest vinden. Diezelfde middag nog kocht ik voor haar een etui met kleurpotloden. Voor het eerst in maanden keek ik uit naar de dag van morgen en sliep ik zonder de angst voor een val waaraan geen einde kwam.

De volgende ochtend verscheen ik al vroeg in de club. Ik zag Lin een bleke man over een reuzenbal tillen, een en al toewijding en zorg. Ik knikte en zocht vergeefs het kind. Ik liet het etui onaan-geroerd in mijn tas. Op het middaguur liep ik hen voor hotel Métropole tegen het lijf. Ange slalomde tussen de terrastafeltjes door en had geen oog voor me. 'J'ai un petit cadeau pour ta fille.' Lin taxeerde de vreemdeling die haar dochttertje ongevraagd geschenken kocht. 'Je te le donne demain au club?' 'D'accord.' Haar gezicht gaf niets prijs.

De volgende dag legde ik het cadeau op de Zweedse bank tussen ons in. Een ogenblik verstreek. Ze was op haar hoede. En dan plots, als onttoverd uit haar sluimer, aanvaardde ze het ge-

schenk alsof er tussen ons nooit iets anders was geweest dan deze overdracht. Ze leek het gewend van vreemden te ontvangen.

De dagen nadien wilde ik haar vragen of Ange het leuk had gevonden, maar ik liet het moment voorbijgaan. Ik wilde niet aanmatigend klinken en leerde al snel dat alles aan haar moest worden ontvreemd: blikken, woorden, beelden. Onze schaarse gesprekken waren kort. Haar gezicht vertelde te weinig of te veel. Ik voelde me geïntimideerd in een taal die niet de mijne was. Ik hielp een oppas zoeken voor de weekends wanneer ze als nachthulpje werkte in een bejaardentehuis. Door de week verbleef Ange in een internaat, vertelde ze me. Zondagavond heen en vrijdagmiddag terug. Het was de enige manier. Ze had elk uur broodnodig om te werken en was voortdurend in de weer met plannen en nieuwe doelstellingen die de oude vervingen. Een eindeloze stroom gefnuikte ambities. Het leek op een oorlogscampagne: een bestaan vol manoeuvres om de volgende dag te halen. Een leven als een tekenpuzzel ook, van het ene naar het andere genummerde punt, in het ongewisse over de tekening die zal verschijnen. Dat herkende ik.

Tijdens de nazomer nodigde ik haar uit om samen een weekend door te brengen aan de Noord-Franse kust. Tot mijn stomme verbazing stemde ze met een in. Ik haalde hen op voor hun kleine appartement in de haveloze uitgaansbuurt van de binnenstad, op loopafstand van mijn huis. Een sombere straat die stonk naar urine en verschaald bier. Toen ik aanbelde, stoof Ange onder het met graffiti bespoten rolluik naar buiten om verstoppertje te spelen. Lin reageerde bits. Ze stapte in de huurauto alsof ze onder dwang werd afgevoerd.

Twee uur later liepen we het strand op. De zon brak door de wolken. Alleen meeuwen en de uitgestrekte zandvlakte waarin we onze sporen drukten. Lin knoopte een doek om haar heupen en verzamelde onze schoenen. We liepen langs de vloedlijn. Ze liet zich fotograferen. Mijn adem stokte, getroffen door de bliksem van haar eerste lach. Ze wist wat ze aanrichtte, maar liet het moment achteloos overwaaien. Ze strekte zich languit op een stukgeschoten bunker: een ademende, donkere steen, de navel ontbloot, middelpunt van de wereld. Ik liet haar alleen en ravotte met Ange, op en af de rotsen, verscholen in de duinen en badderend in zoute plas- sen, een in paneermeel gedoopt figuurtje.

Op de terugweg naar de auto vroeg Lin me waarom ik zo gespannen was. Ik voelde me betrap. Ze zag meer dan ik bereid was prijs te geven.

Ange rende naar de vliegeraars die in de avondzon hun kunsten toonden. Lin keek naar haar dochtertje, dat lange schaduwen wierp op het strand. 'Regarde comme elle est grande.' Ange schreeuwde iets, maar haar woorden werden meegevoerd in de richting van Cap Blanc-Nez. Lin hurkte neer aan de voet van de dijk en nam een sigaret. 'J'espère qu'un jour je pourrai raconter mon histoire.' Nu, zoveel jaren later, komt het me voor alsof deze zin haar eerste was: de ouverture van een scheppingsverhaal.

Ze kupte haar hand tegen de wind en streek een lucifer aan. 'Pour tous ces enfants qui ne sont plus là.'

'Tu veux l'écrire toi-même?'

'Ou quelqu'un d'autre, quelqu'un à qui je fais confiance.' Ze had het instinct van een overlever.

Ik boekte twee kamers in een pension op enkele kilometers van de kust. Ange sleurde me mee de tuin in. Lin dook niet meer op. Na een uur klopte ik zachtjes op haar kamerdeur en vond haar in bed. Ze voelde zich betrap, iets van schaamte in haar

blik. 'Je me sens fatiguée.' Ik trok een trui aan en schommelde verder met het kind onder het langzaam dichttrekkende wolkendek. Wat probeerde ze me te zeggen met die onbewoonde stem van haar? Laat me met rust. Vang me op?

's Avonds bij het diner voelde ik hoe ze langzaam van me wegdreef. Ik was het verleiden verleerd. Ik vroeg haar waarom ze zo stil was en of ik iets fouts had gezegd of iets had nagelaten te doen. Ze zei dat ik me dingen inbeeldde. Het gesprek stokte. Ange begon te duimen en haar in zout geweekte haartjes te krabben. We klommen de trap op, wensten elkaar welterusten en verschansten ons voor de nacht. Ik lag op bed en bekeek de foto van het lachende meisje blootsvoets in de branding. Waar hield ze zich schuil?

's Ochtends vroeg werd er zachtjes aangeklopt. Ik trof Ange in pyjama op de gang. 'Je peux regarder la télé, s'il te plaît?' Ze sprong bij me op bed. We keken samen naar zebra's en giraffen op Animal Planet tot Lin een halfuur later, geërgerd door het lawaai in de kamer, hard de deur dichttrok, haar gezicht een Afrikaans masker. Tijdens het ontbijt in de serre sprak ze geen woord. Ik wist niet wat er speelde. Ik vroeg of ze nog wel zin had

in de strandwandeling, en goot daarmee de stellingen in beton. We checkten uit. Ik betaalde en besloot naar Brussel terug te rijden. Na enkele kilometers zag ik het pathetische van mijn reactie in en keerde om in de richting van Cap Gris-Nez. Lin keek strak voor zich uit en zei geen woord.

Het miezerde toen we het strand opliepen. Ik gaf het kind mijn regenjack. Lin stapte voorop tegen de aanwakkerende wind in, volstrekt alleen. Ik volgde haar spoor, Ange het mijne. We renden krijsend naar de meeuwen en raaptten schelpen in de modder. Lin zat neergehurkt bij de vloedlijn. Ze had drie grote sponsachtige keien uitgezocht die ze mee wilde nemen naar Brussel. 'Les trois?' Ze knikte, plaatste zonder een woord te zeggen een van de stenen op haar hoofd en begon te lopen. Zonder handen. De regen kleefde in kleine druppels op haar satijnen huid. Mijn ogen vulden zich met tranen. Ik wist niet wat me overkwam. Ik wendde mijn gezicht af en vroeg Ange mama achterna te lopen. Het kind week geen duimbreed van mijn zijde. Ik sleurde de twee resterende keien naar de auto. Lin keek niet om en toch zag ik mezelf in haar ogen: een angstige man verward in de banaliteit van de behaagzucht.

Voor het vertrek kocht ik twee zakjes friet, die ze half uit het open portier hangend in de auto opaten. Ik zette de verwarming hoog en de radio luid. Lin kantelde de rugleuning van haar stoel achterover en keerde zich van me af. De pretoogjes van Ange lachten me toe in de achteruitkijkspiegel. Nog voor de grens viel Lin in slaap. Op de Brusselse ring maakte ik haar wakker. ‘Tu ne parles plus?’ ‘J’ai rien à dire.’ Haar ogen schoten vuur. Ik reed hun straat in en vergezelde hen tot bij de voordeur. Afscheid nemen was er niet meer bij. Ze doken onder het rolluik door en net voor haar verdwijnen hoorde ik mezelf zeggen: ‘Je vous aime toutes les deux.’ Als een nekschot.

Die avond reed ik de auto terug naar het verhuurbedrijf en nam de tram van de buitenwijken naar het centrum. Thuis lag ik op bed als aangeschoten wild. Een schrapend, misselijkmakend gevoel maakte zich van me meester, veel sterker dan eenzaamheid: de ultieme ontkenning.

De dagen nadien vond ik haar niet, mijn berichtjes bleven onbeantwoord. Ik wilde Ange de collectie kijkdozen in het Filmmuseum tonen, maar stuitte op een afgrondelijke stilte. Toen alle hoop was verdampt, belde Lin me op en verscheen

op het afgesproken tijdstip met gestifte lippen, getekende wenkbrauwen, hoge hakken en een legerpet. ‘Elle est belle, non, ma mère?’ Ange zei wat in mijn strot bleef steken. Ze brak het ijs en begon heen en weer te rennen in de grote, bijna lege loft. Ze liet de volwassenen hun zaakjes regelen. Dat kende ze inmiddels. Lin zei niets over het appartement waar ze voor het eerst binnenstapte, ging tegenover me zitten en wachtte. Ik stond op, zette thee om tijd te winnen en zocht naar de juiste woorden – woorden die, zo bleek, nog buitenissiger klonken in een vreemde taal dan in de mijne. Ze luisterde en antwoordde onaangeroerd dat ze me niet kende en dat dingen tijd vroegen, en in één adem door vroeg ze of Ange bij me mocht blijven. ‘Le weekend?’ ‘Oui. Elle l’a décidé si tu es d’accord.’ Tien minuten later stond ik alleen met een vijfjarig meisje in mijn appartement, een rugzakje met kleren tussen ons in, zonder handleiding.

Ange was, in tegenstelling tot haar mama, duidelijk in wat ze wilde. Gepakt worden, bijvoorbeeld tijdens de hele klim naar het Filmmuseum. Ik leerde diezelfde avond nog afdingen en marchanderen. Het werd voortaan een spel tussen ons: tot die straathoek, vanaf het stoplicht, nog

twintig meter. Ze dook vol verwondering in de feeëriek kijkdozen en nog voor het haar ging vervelen, liepen we al weer huiswaarts. Ik leerde haar pannenkoeken bakken. Ze herschiep de keuken in een sneeuwlandschap en vond haar stapeltje veruit het lekkerst.

's Avonds kleepte ik haar uit en trok haar pyjama aan: een Afrikaans bewegend beeldje uit de laterna magica. We keken samen naar een gehoord *Sneeuwwitje*, maar halverwege de film dommelde ze in.

's Nachts sliep ik licht. Telkens als ik wakker schrok, moest ik even wennen aan het beeld van het kleine prinsesje, zwart en stil.

's Ochtends in bad maakte ze een schuimbaard en drukte haar ingezepte handpalm tegen de spiegel als een aandenken. Enkele uren later haalde Lin haar op alsof het de gewoonste zaak van de wereld was, en hoorde ze haar dochttertje vragen of ze voortaan vaker mocht komen logeren. Lin keek me aan. Ik knikte. Zelden had iets zo juist gevoeld als dit kind, duimend en dromend tegen me aan.

Haar handje zwaaide me elke ochtend toe bij het scheren. De dingen vroegen tijd, hield ik mezelf voor. Ik wilde geloven dat Lins schaarse woorden een boodschap droegen die ik moest leren ontcijferen: de belofte van een verhaal, hoogromantisch of diep tragisch, het kon me niet schelen, als het maar dwingend was.

Telkens als ik op Ange paste, keek ik uit naar de paar minuten van overdracht, de tijd nodig om haar sandalen aan te doen en Lin het nieuwste cadeau te tonen dat ik voor haar dochttertje had gekocht. Uit haar gezicht viel niets af te lezen. Ze hield zich schuil in een zorgvuldig gekoesterde vorm van verwarring, waarin ik de oppas was en zij de alleenstaande moeder. Ze haalde haar op en verdween uit mijn leven. Ze wist niets van mij en dat wilde ze zo houden. Het ontsloeg haar van de verplichting iets te moeten voelen. Ze leek nooit blij me te zien en spiegelde me niets voor. Ze waardeerde mijn toewijding en liefde voor haar dochttertje, vermoedde ik. Ik was degene die meer gaf dan ze vroeg, en zij aanvaardde zonder verdere verplichting.

De weken knoopten zich aaneen tot maanden. Ik had weer iets van een eigen routine opgebouwd

en schreef met Dee een scenario over haar kindertijd in een Amsterdamse commune. Het was onze manier om de scherven te lijmen. Op geregelde tijdstippen troffen we elkaar in anonieme cafés. De stille afspraak was dat we elkaar niets zouden vragen over onze nieuwe levens. En zo zaten we dus dialogen te herschrijven en scènes te bedenken bij het geluid van kaatsende biljartballen en schuifelende oude dametjes. Ik hield me sterk, maar thuis overviel me een mateloze neerslachtigheid, die me in elkaar deed zakken op bed. De naweeën van het afscheid.

Ik nam wekelijks de bus naar de groene gordel rond Brussel om met mijn psychiater uit te zoeken waarom ik ervoor koos het verleden te helen in plaats van plannen te maken voor de toekomst. De vijftig minuten liepen door een vergiet waarin alleen een moeder en een kind achterbleven. De psychiater vroeg zich af of ik hem de geheven armen van het verlangen toonde, of de uitgestrekte van de behoefte.

Mijn uren met het kind wekten vrolijke gedachten in me op, dat ik iemand was bijvoorbeeld.

‘Vous avez une très jolie fille’, sprak een vrouw me bij de kassa van de supermarkt aan. ‘Merci,

mais c'est pas ma fille, malheureusement.' Ange klauterde uit het winkelkarretje van waaruit ze me langs de rekken had gegidst, en nestelde zich in mijn armen. 'Elle a des yeux pour faire rêver les hommes.' 'Déjà, oui.'

Zij kwam en Lin ging, zo voelde het. Telkens weer verbaasde ik me erover dat ze me niets vroeg over mijn dagen met haar dochter. Het meisje was in veilige handen, en dat was haar kennelijk genoeg. Wanneer ik Ange ophaalde, tilde ik haar op de vensterbank van hun benedenverdieping en plaatste ik haar met haar neusje tegen het glas, de rug naar me toe gekeerd. Ik vroeg haar de ogen te sluiten en rustig te ademen, in en uit, en langzaam de armen te spreiden als een vogel voor de vlucht. Daar stond ze dan, een meter boven de grond te kirren van opwinding en angst alvorens zich met ware doodsverachting achterover te laten vallen in mijn armen. Lin sloeg ons spelletje vanuit het krappe keukentje achterin gade en schudde het hoofd. Begreep ze wat ik wilde zeggen?

Zij bewoog zich schimmig achter de linies door, buiten schootsafstand. Meestal belde ze me pas op donderdagavond om af te spreken voor het weekend. Vaak klonk haar stem vermoeid en af-

wezig, de paar woorden nauwelijks genoeg voor een oppasregeling. Haar stilte had iets onrustwekkends.

Op een dag zag ik haar in het kantoor naast de gymzaal zitten lunchen en tikte op het vensterglas. Ze schrok op als uit een kelderachtige eenzaamheid. Ik stak mijn hand op. Even leek ze me niet te herkennen, dan knikte ze. ‘Ça va?’

Ze bleef een beeld waarbij ik mijn eigen verhaal verzon.

Op zondagavond brachten we Ange naar het internaat. In de metro ernaartoe keek ik naar de twee kussende zwarte meisjes tegenover me. Hun intimiteit verwarde me. Soms beeldde ik me in dat Lin haar dochttertje tussen haar parelwitte tanden nam en loom tussen de medereizigers het perron op droeg om te zogen.

Ange zat in haar pamper op de bedsprei. Wanneer ze bij me sliep, droeg ik haar tijdig naar het toilet, maar hier, in de koude, betegelde schoolgangen van het internaat, was er niemand om haar te behoeden. Het lawaai van rennende kinderen en flarden muziek uit naburige kamers stemde me mistroostig. Lin vulde een tas met vuil wasgoed en legde de netjes gestreken kleren in de locker. Ze

stopte haar in bed. Ik gaf Ange een zoen en net voor het licht uitknipte, fluisterde ze: 'À vendredi', en noemde mijn naam. Ik herkende haar verlatingsangst. Lin liep de trap af en stak buiten een sigaret op. Missie volbracht. Ze nam de metro naar de Pakistaanse belwinkel bij haar in de buurt en telefoneerde haar zus Coco in Kigali, het hart der duisternis, waar ik niets te zoeken had.

Ik liep naar huis en telde de dagen af. In de club wist niemand van mijn geprivilegieerde omgang met haar; uit onze begroetingen viel niets af te lezen. Ze hield haar werelden zorgvuldig gescheiden, haar kennissen onzichtbaar voor elkaar. Wanneer ze Ange bij me ophaalde en haar beeld achter de matglazen liftdeur uit het zicht verdween, was het alsof ze in een ander melkwegstelsel oploste. Geen coördinaten, geen berichten, alleen maar radiostilte.

Elke donderdagochtend nam ik de bus naar een godvergeten dorp, volgde er een pad door een weiland waar de koeien me vragend aanstaarden, belde aan bij een koetshuis, liep de trap op en wachtte in een kamer die geurde naar vergeet-mij-nietjes. Elke week hoopte ik er te verpoppen. Ik vertrouwde mijn leven toe aan een vreemde die inmiddels meer van me wist dan wie ook. Alleen in deze kamer praatte ik. Toen ik op een dag door het weiland terugliep en een radiomaker me aan de telefoon vroeg om een livereactie bij de dood van Harold Pinter, was het alsof ik van een verre planeet op aarde neerstortte. Er waren de helende woorden in de kamer en er was de ontsteltenis van de wereld daarbuiten. Ik praatte over de dingen die ik had nagestreefd maar niet bereikt, over mijn situatie die niet mijn noodlot was, zo leerde ik, maar een zelfgekozen ballingschap omdat het me aan moed ontbrak om mezelf te schikken naar de levens die er zijn.

‘In alles hoor ik telkens dezelfde vraag.’

‘En die luidt?’

‘Zal ik worden bemind? En voor jou heeft die vraag maar twee mogelijke antwoorden: ja, en wel meteen of nee, nooit meer.’

En dan volgde er een ontluisterende diagnose van mijn halsstarrige poging mezelf buiten de tijd te plaatsen. De psychiater legde zijn potlood in de vouw van zijn schrift en probeerde een beeld. ‘Een ster valt eerst lange tijd niet en dan, als je het niet meer verwacht, valt ze wel, maar ondertussen zul je zelf veranderd zijn en niet meer dezelfde vragen stellen.’

Er viel een stilte. Ik dacht na over de vallende ster en de wens die daarmee gepaard zou gaan.

‘Ik zoek tekens.’

‘Als bevestiging van haar gevoelens voor jou?’

Ik knikte.

‘Of als bevestiging dat jij haar waard bent?’

Dat antwoord bleef ik schuldig.

Ik liep door de striemende regen terug naar de bushalte. De zware wolken trokken vanuit het westen over de akkers. Mijn kleren waren doorweekt toen ik instapte. Een oude vrouw wreef haar poedel met een handdoek droog en trok hem een ander truitje aan. ‘Tu veux?’ Ze bood me de handdoek aan. ‘Non merci. La pluie m’a fait du bien.’

Ik nam mezelf voor te wachten.

En dan op een dag, zomaar uit het niets, viel de ster.

Lin nodigde me uit voor een kop koffie na haar laatste klant. Nog voor ik kon bestellen, begon ze te praten over de vermoeidheid die haar sloopte, en de vertwijfeling die ze voelde 's nachts bij de oudjes in het tehuis. Ze vertelde over de droom van een thuis en klauwde naar de toekomst, die maar geen aanvang nam. De tekenpuzzel die ze dag na dag had bijgewerkt, was een labyrint geworden. De jonge vrouw die ze wilde zijn, scheurde aan de naden los van het verwarde meisje dat naast me zat. Ze wilde het roer om, maar wist niet hoe. Ange was haar anker, maar ze voelde ook hoe het kind haar naar de bodem trok. Het liefst wilde ze alleen maar voor zichzelf hoeven te zorgen. Ik zag hoe die gedachte haar verwarde en schuldig weg deed kijken. Na een halfuur trad de stilte weer in. Tussen ons strekte zich het continent uit van haar dromen.

‘Merci.’ We mengden ons tussen de winkellende mensen in de binnenstad en liepen zij aan zij tot bij het Muntplein, mijn hand bleef lijdzaam in mijn jaszak. Onaanraakbaar leek ze met haar rugzak op weg naar huis, hoeveel duizenden kilometers al?

Ze zat op de heuvel en keek uit over Nyarugenge. Dit was het beste uur van de dag. Als op de flanken rondom de vuren werden ontstoken en de hitte langzaam wegtrok. Als in de kringelende rookpluimen het laatste licht rozig kleurde en haar zusjes en broertje eindelijk sliepen. Het was nu alleen nog wachten op zijn komst. Ze herkende het geluid van zijn roestige taxi als hij na zijn laatste klant de zandweg opreed tot vlak bij hun huis. Het laatste stuk te voet over de kronkelige paadjes en praatzieke burens duurde het langst. Ze wist precies hoeveel passen, hoeveel woorden tussen moeder en hem het duurde alvorens hij haar kwam zoeken onder de acacia. Ze herkende zijn rijzige gestalte tegen de avondlucht en drukte haar gezicht in zijn jas. Hij droeg haar naar bed.

Ze kon niet slapen. Niet zolang zijn zachte stem uit de belendende kamer klonk en zijn schaduw danste op de muur. Ze gleed uit bed en trippelde de kamer binnen. Hij tilde haar op schoot. Moeder zag hoe hun dochttertje zich in hem nestelde. Ze keek met lede ogen toe hoe Lin hem na school bleef opzoeken, nog maanden nadat hij voorgoed bij hen was weggegaan. Na het laatste belsignaal rende ze in haar koningsblauwe uni-

form naar de taxistandplaats op de Avenue des Mille Collines en als ze hem niet vond, legde ze zich te slapen voor zijn deur. Hij zou haar thuis bezorgen als een verloren postpakje en moeder zou haar daags nadien de les lezen en zij zou luisteren en knikken en na schooltijd weer naar hem toerennen.

Met kerst nam vader haar en Coco mee uit winkelen. Op een bankje bij de kleermaker in Cyahafi keek ze toe hoe haar grote zus werd opgemeten terwijl een weesmeisje bij het raam de mooiste stoffen stikte. Daarna was het haar beurt. Ze liet de oude Chinese schoenmaker alle dozen openmaken en paste een uur lang alles wat er in haar maat te vinden was. Ze kon niet kiezen. Vader stak de twee laatst overgebleven dozen in een tas en voerde hen met de taxi weer naar huis. Voor het slapengaan waste ze de zwartglimmende balletschoentjes en zette ze te drogen op het plaatijzeren dak. Bij zonsopgang vond ze maar één muiltje weer. Ze was ontroostbaar. Radeloos probeerde ze het verlies voor haar moeder verborgen te houden. Twee dagen later kwam vader op bezoek en werd ze ontboden in de aardedonkere kamer waar haar ouders bij het licht van een olie-

lamp hadden gepraat. Ze knielde neer en stroopte haar jurk op. Vader nam de twijg en sloeg haar. Ze gaf geen krimp en knikte hem naderhand toe met iets van dankbaarheid. Ze liep naar buiten zonder haar moeder een blik te gunnen. De gehoornde maan hing boven de heuvelrug. Niemand die haar kon grijpen. Ze begon te rennen.

Op een zondag in maart nadat ik Ange had thuisgebracht, nodigde Lin me uit om te blijven eten. Ik stond te midden van het speelgoed en de onbetaalde facturen die als door een overstroming over de vloer waren verspreid, en voelde me wegzinken in het grijze voorjaarslicht. Ik excuseerde me, liep de trap af naar het souterrain en sloot me op in het toilet. Ik schold mezelf verrot. Hier had ik maanden op gewacht en nu ze me eindelijk vroeg, raakte ik in paniek. Wat wilde ik dan, de rol van kinderbeisje tot het einde blijven spelen? Werd elke wachtende man zo week als ik? Ik verachtte mezelf om deze verlamdende twijfel en liep terug de trap op. Lin stond afgewend in het keukentje in een pan te roeren en wachtte al niet meer op een antwoord. Ik kon weglopen zonder schade of gezichtsverlies en had genoeg drogredenen om naar huis te gaan. 'Rouge ou blanc?' vroeg ik. Ze keek over haar schouder en dan dwars door me heen. Ik ontkurkte de fles terwijl Ange me aan mijn broekspijp trok en een stapel cd's over het vloerkleed kieperde. 'Isabel Boulay, tu la connais?' En dan volgde luidkeels: 'Parle-moi, garde-moi!' Ik strekte me languit naast haar neer, ergens halverwege tussen de versleten witleren bank en het keukentje en

hielp mee de muziek uitzoeken terwijl Lin met dampende pannen over ons heen stapte. Ze serveerde *fufu* en was vastbesloten haar rol als gastvrouw tot het einde toe te spelen. Om vier uur in de middag zaten we gedrieën aan de lage salontafel te eten. Ange was een en al vreugde omdat de twee mensen die haar het dierbaarst waren eindelijk samen tijd doorbrachten. Wat het kind niet zag, was hoe wij er alles aan deden om dit tafereel niet op een gezin te laten lijken.

Na het eten nam Lin een foto uit een la en schoof me die stilzwijgend toe: een verbleekt zwart-witportret, niet groter dan een postzegel. De vrouw die me fel en opgejaagd aanstaarde leek Lin zelf, maar ouder. Ze vertelde hoe ze de foto van haar moeder na de oorlog als bij toeval had teruggevonden in het hospitaal waar ze voorheen werd verzorgd; het was het enige wat van haar restte. Haar moeder was ziek en Lin had zich over het gezin ontfermd, over Coco en de kleintjes: Eugénie, Solange en haar broertje, wiens naam ze niet over haar lippen kreeg. Ze borg de foto weer op nog voor het daglicht zijn wissende werk kon voltooien. Wat ze niet begreep was waarom het virus haar mama niet bijtijds had gesloopt en haar het lot

bespaard was gebleven te eindigen boven op haar kleintjes op de bodem van een put. Er viel een stilte. Ik sloeg mijn ogen neer. Een autoalarm gilde uit de richting van de kathedraal. De doden verdroegen slecht de blikken van de wereld. ‘T’as envie de retourner un jour, avec Ange?’ ‘Je ne sais pas. Comment raconter une telle histoire?’

‘Écoute, maman!’ Ange stormde het toneel op en nestelde zich in haar moeders schoot. Uit de speakers galmde luid en mierzoet een liedje van Céline Dion, dat Lin herinnerde aan haar eerste maanden in Brussel, toen ze voor een notaris schriften kopieerde terwijl het pasgeboren kind naast haar gewikkeld in een deken op tafel lag. ‘Now I know / There is no other / love like a mother’s / love for her child.’ Ze zongen luidkeels mee, gissend naar de woorden in het Engels.

Toen Lin met Ange naar de buurtwinkel liep om sigaretten te halen en ik alleen achterbleef, blootgesteld aan haar herinneringen, voelde ik dat ik geen recht had op mijn eigen ontzetting. Ik schreef haar een briefje om te bedanken voor de mooie middag en liep naar huis. Ik wilde dit meer dan wat ook ter wereld, maar voelde dat er in haar leven geen plaats meer was.

Hierbij had ik het moeten laten. Maar dat deed ik niet.

Voortvarend begon ik te geloven dat na het kind nu ook de moeder op mijn pad was komen staan om me iets over mezelf te vertellen. Mijn vrienden hadden me duidelijk kunnen maken dat dit gevoel bij verliefdheid hoort en dat de tekens altijd de taal der verliefden spreken, maar ik zocht hen steeds minder op en luisterde niet naar hun advies. Al mijn vrije uren bracht ik wachtend door, beschikbaar om geen enkel teken van leven onopgemerkt, geen enkele vraag onbeantwoord te laten blijven.

Tijdens de week spoorde ik naar Antwerpen, waar ik de repetities van *Antigone* begon.

‘Wees maar gerust: jij leeft, terwijl ik reeds gestorven ben, met doden slechts vertrouwd.’

In het weekend was Ange er en, vrijwel geheel onttrokken aan mijn blik, Lin. Terwijl ik zat te wachten met het kind, ging zij uren rennen in de regen en bleef ze net zo lang weg tot ik alleen maar opgelucht was dat het rampscenario in mijn hoofd slechts een hersenspinsel bleek.

‘Ze weigert een rol te spelen,’ zei ik na de lezing tegen de actrice die Antigone vertolkte, ‘ze gehoorzaamt alleen haar eigen wet.’

‘Is ze zelfgenoegzaam?’ vroeg ze.

‘Ja, als in zichzelf genoeg.’

En toen we de grote confrontatiescène met Kreon repeteerden, ontdekte ik dat ze niet in dezelfde wereld hoorden. ‘Breng me maar om’, herhaalt zij voortdurend, in alle toonaarden. ‘Toe, dood me dan.’

En Kreon, die vasthoudt aan het leven en de Wet, voelt de bodem onder zich opensplijten.

Moeder en kind werden samen ziek. Ange had een longontsteking en moest thuis aan een apparaat dat ze als speelgoed in elkaar knutselde. Ze bond het mondmasker voor terwijl haar oogjes fonkelden van de pret en ze me toonde hoe goed ze het wel kon. Lin was erg verzwakt en moest het bed houden. Noodgedwongen liet ze me in haar wereld toe.

's Ochtends voor de repetitie deed ik inkopen, zette thee en speelde de rol die op mijn lijf geschreven leek. Deze tekst kende ik. Toen Ange op de sofa in slaap was gevallen, hielp ik Lin in het souterrain in bed. De kamer was gevuld met haar zinnenprikkelende geur. Ik vroeg haar of ik nog iets kon doen, en liet daar schijnbaar achteloos op volgen of ze een massage wilde. Ze strekte zich in stilte uit en trok haar T-shirt omhoog. Zo lag ze voorover, haar geheimenislvolle gezicht in profiel in het schaarse kelderlicht, haar armen om haar hoofd gevouwen. Ik trok haar shirt over haar schouders. Ze liet de stof om haar hoofd gewikkeld alsof ze niets wilde zien en de zorgvuldig gekoesterde verwarring tussen ons niet wilde verstoren. Haar lichaam was uit steen gehouwen. Haar gespierde schouders gehuld in een matsatijnen huid, haar ranke hals met de lichte striemen, haar sleutelbeen

breekbaar als glas, de glooiing van haar rug, die vanaf de schouders toeliep naar de smalle taille, haar heupen. Ze lag doodstil. Het leek alsof ze uit haar lichaam was weggevlucht, alsof ze zweefde en van bovenaf toekeek hoe een blanke vreemdeling haar streelde. Mijn vingertoppen gleden langs haar rug en lijnden haar soepele lichaam en het vermoeden van haar jonge borsten. Haar adem versnelde. Dit kon eeuwig blijven duren. Ik kustte zachtjes haar hals en trok haar T-shirt omlaag. ‘Merci.’ ‘De rien.’ Bij het naar buiten gaan trok ik de deken over Ange, die duimend verder droomde. Brussel in de nazomer. Ik liep naar het station, de twee meisjes nog in mijn handen.

‘Haemon doodt zichzelf om bij haar te horen’, zei de acteur die haar geliefde speelde. Ik knikte. Daar had ik niets aan toe te voegen.

Ze herstelden en het leven nam weer zijn normale gang. Ik repeteerde een tragedie en in mijn vrije tijd leerde ik Ange fietsen in het park. Ik holde haar achterna en moedigde haar aan om te blijven trappen, ook als de fiets stuurloos raakte. Ik ontsmette haar witgekraste beentjes. Lin wilde niet bij haar dochtertje achterblijven en enkele weken later zigzagde ook zij tussen de bomen door en

schreeuwde het uit als een kind. In de knop gesnoeid. Zulke momenten samen koesterde ik in het sluimerende besef van de smalle scheidslijn tussen dit geluk en Haemons lot.

En toen, een paar weken later, ging 's nachts de telefoon. Ik schrok wakker en herkende haar stem. Een vage uitleg over vergeten sleutels en of ze bij mij de nacht kon doorbrengen. Het was vier uur in de ochtend. Ik trok snel iets aan en terwijl ik mijn tanden poetste, werd er al aangebeld. De lift steeg en uit de ruimtecapsule viel zij onttoverd en dronken in mijn armen, een rebellerend pubermeisje, hulpeloos voor het eerst. Ik bracht haar naar het toilet, ze spuugde, giechelde en wankelde naar mijn bed. Ik beseftte dat uitkleden niet meer kon, trok haar laarzen uit en legde me naast haar. Ze rolde over me heen en viel in slaap, haar lippen centimeters van de mijne. Ik was klaarwakker en zij sliep gehuld als een deken om me heen. Voor het eerst zag ik de zachte trekken in haar gezicht en hoe ze in haar slaap op haar dochttertje leek. Ik ademde haar in, een kleine dosis voor de dag. Bij de eerste zonnestralen trok ik me behoedzaam onder haar vandaan. Ik schreef een paar woorden